

священик Сергій КОЛОТ

Священик і цар Мелхиседек в юдейській та християнській екзегетичній традиції

У статті висвітлено постать старозавітного праведника, священика і царя Салиму – Мелхиседека. Здійснено порівняльний аналіз юдейської та християнської традицій екзегези окремих біблійних фрагментів та джерел. Встановлено причини тенденційності равіністичних тлумачень. Підкреслено історичне і прообразне значення Мелхиседека.

Ключові слова: Мелхиседек, Авраам, первосвященик, Ісус Христос.

Однією з найтаємничіших і найзагадковіших особистостей священної старозавітної біблійної історії є священик і цар правди Мелхиседек. Про нього майже нічого невідомо, але його імені належить видатне місце в трьох світових релігіях християнстві, іудаїзмі та ісламі. Хто він, священик Бога Всевишнього – Мелхиседек? Пошуки відповідей на це питання завжди були актуальним предметом наукового дослідження богословів, біблеїстів, істориків, філософів.

Мета цієї статті полягає у з'ясуванні походження, обставин життя, діяльності Мелхиседека, як священика і царя; у здійсненні порівняльного аналізу символічного, прообразного значення цього старозавітного праведника в юдейській та християнській екзегетичній традиції.

Питання походження, історичності особи та прообразного значення постаті Мелхиседека у своїх працях порушували такі богослови, вчені та автори як: прот. О. Мень, прот., Р. Снігірєв, прот. М. Херасков, Д. Щедровицький, І. Тантлевський та ін.

Вперше в Біблії про Мелхиседека згадується в книзі Буття (14: 18 – 20). Цей уривок описує зустріч Мелхиседека й Авраама, який повертався після перемоги над Кедорлаомером та його союзниками (14: 17).

На початку II тисячоліття до Р. Хр. в Ханаані існувало декілька міст-держав. П'ять міст, які знаходилися в долині Сіддім, були підкорені чотирьом союзним месопотамським царям на чолі з Кедорлаомером, і змушені були платити данину завойовникам. Через дванадцять років царі П'ятиграддя збунтувалися і Кедорлаомер з царями-союзниками здійснив нове нашестя. Він наніс поразку царям долини Сіддім (Бут. 14: 8 – 9) і зі здобиччю та по-

лоненими, серед яких опинився Лот, вирушив назад у Месопотамію. Авраам, дізнавшись про викраденого племінника, з озброєним загоном наздогнав табір Кедорлаомера. Він неочікуваним нічним нападом дезорганізував ворога, забрав награбовану здобич і звільнив Лота (14: 13 – 16).

Назустріч переможцю вийшли цар Содомський, а також Мелхиседек, цар Салимський і священник Бога Всевишнього. Мелхиседек – загадкова особистість з багатьох причин. По-перше, він з'являється в розповіді буттеписьменика раптово – автор не робить ніяких попередніх зауважень щодо нього. По-друге, священний автор не приводить ніяких свідчень щодо його походження: нічого не знаємо про його пращурів та нащадків. З'явившись невідомо звідки, Мелхиседек так само раптово зникає. В історичній літературі того часу про нього немає ніяких свідчень [21, с. 188].

У біблійному фрагменті, присвяченому царю і священнику Мелхиседеку, ми вперше зустрічаємося з терміном, що вказує на священниче служіння. Те, що тут в одній особі поєднується служіння «царя і священника» не має викликати ніяких сумнівів, такі звичаї були в багатьох давніх народів (напр., *rex Romanorum* був разом і *pontifex maximus*), особливо в ті давні часи патріархального устрою, де старшина роду одночасно був і царем, священником, законодавцем, суддею і пророком. Враховуючи біблійний контекст, «священство» Мелхиседека є особливим сакраментальним служінням. Цим воно відрізняється від підзаконного священства і є йому протилежним (Пс. 109: 4; Євр. 5: 6).

Звідси можна зробити висновок, що Мелхиседек був останнім представником патріархального священства, натяки на яке ми знаходимо в історії Еноса і Ноя (4: 26 і 9: 9). Це було універсальне священство первісного одкровення, яке продовжувало зберігатися серед мороку язичництва й ідолопоклонства.

Про те, що Мелхиседек був представником саме цього патріархального священства, окрім особливо шанобливого ставлення до нього Авраама, свідчить ім'я Бога, служителем Якого він був, – «Бог Всевишній» єврейською мовою «Ель-Еліон». Це ім'я істинного Бога, яке зустрічається в деяких інших місцях Священного Писання (Чис. 24: 16; Втор. 32: 8; Пс. 7: 18; 9: 3; 57: 3; 20: 8 та і ін.) і зображає Його, як Вищу Світову Силу і Верховного Вседержителя всесвіту. Це ім'я відоме і хананеям-язичникам. Ім'ям (Ель – Еліон) називалося і верховне божество у фінікійців, як смутна пам'ять про істинного Бога [16, с. 98].

Ім'я Мелхиседек (євр. Малки цедек) буквально означає: «цар мій – праведність (справедливість; або: «мій цар – (Бог) Цедек»),

що тлумачилося також як: «цар праведности», «праведний цар». Є припущення, що ім'я Мелхиседек є ханаанським еквівалентом аккадського імені Шаррумкен (Саргон), буквально «цар справедливий, законний» [27, с. 7]. Ім'я Мелхиседек – суто семітського походження, воно є дуже близьким до імені «Адоніседек», яке носив цар Єрусалима в епоху завоювання землі Ханаанської Ісусом Навином (Нав. 10: 1, 3, 5, 23). Це підтверджує також і те, що м. Салим, де царював Мелхиседек, це той самий Єрусалим, в якому царював Адоніседек. Тривале збереження і незмінність відомих царських імен для кожної країни і народу є однією з характерних ознак не тільки давніх, але і сучасних часів.

Мелхиседек був царем-священником м. Салим, де згодом було побудовано Єрусалим. Втім, щодо цього твердження існують різні думки. В Євангелії від Іоана вказано, що: «Іоан же хрестив в Еноні, поблизу Салима, бо там було багато води; і приходили туди, і хрестилися» (Ів. 3: 23), тобто йде мова про існування міста Салиму на р. Йордан. Проте, більшість вважає, що це місто є тотожним Єрусалиму (в клинописному документі XIV ст. його названа Урусалимом, що означає місто миру; таке саме значення має назва «Єрусалим» в євр. мові) [24].

До біблійних свідчень які підтверджують тотожність міст Салима та Єрусалима належить ясна вказівка Псалмоспівця: «І була в Салимі оселя Його, і перебування Його на Сионі» (75: 3). У клинописах ассірійських царів Єрусалим відомий під назвою «Уру-Салима», що означає: «місто Салим».

Зважаючи на все це, хоча в Біблії говориться про два містечка, що мали назву «Салим» (Ів. 3: 23), ототожнення Салима Мелхиседека з Єрусалимом є майже безперечним. Цей Салим лежав на шляху Авраама і знаходився приблизно в шести годинах шляху від Содому, впродовж яких цар цього міста проводжав Авраама [16, с. 98].

Цар і священник міста Салим Мелхиседек, ймовірно, походив з ієвусеїв чи ханаанців, які жили в Землі обіцяній. Але при цьому він не був ідолопоклонником, а шанував Бога Всевишнього, Творця неба і землі. Право бути носієм істинної віри і поклонятися Богові, Творцеві неба і землі, було дароване не лише нащадкам Авраама, але і представникам інших народів. Такими були: Іов, праведник і непорочний чоловік із землі Уц; Іофор, мадіамський священник; Валаам, син Веорів з Месопотамії, який спокусився та інші, чії імена нам не відкриті. Тому немає нічого дивного в тому, що Мелхиседек, за походженням не єврей, був священником і здійснював своє служіння ще до того, коли коліно Левія було відокремлене для священства, що передавалося від батька до

сина [20]. Це підкреслює, що Мелхиседек був монотеїстом. Цим він відрізняється від усіх, хто його оточував. Сам Бог покликав його до священства і наділив цим правом.

Патріарх Авраам при зустрічі з Мелхиседеком визнає його священство, тому що той священник Божий і приймає від нього в дар хліб і вино як знак мирного союзу. Зустріч з хлібом і вином чи водою була на Близькому Сході виявом елементарної гостинності і приязні, знаком миру [28, с. 57]. В християнській традиції винесені Мелхиседеком дари прообразують таїнство Євхаристії. Він подає Аврааму своє благословення і отримує від нього десятину за своє заступництво. Усі ці дії здійснюються перед лицем Ель-Еліона, Бога Всевишнього, прабатьківського Бога семітських племен, якого Мелхиседек вважає Всевишнім Богом, а Авраам – Єдиним. Тут вперше згадується десятина – десята частина врожаю, приплоду худоби або прибутку майна, а в даному випадку – військовій здобичі, яка віддається на потреби Храму і служителів Божих, а також на підтримку бідних [29, с. 134 – 135].

Так як попереднім правителем Землі обіцяної згідно з Бут. 14 р. був Кедорлаомер, військова перемога Авраама символізує отримання прав на країну. З іншого боку, те, що Авраам віддав Мелхиседеку десятину зі здобичі, можна інтерпретувати як визнання ним пріоритету останнього.

Зовсім по-іншому Авраам поводить себе з царем Содомським. Він відмовляється мати щось спільне з царем нечестивого народу. Через це Авраам і не бажає брати нагороду від содомлян. З другого боку, цим вчинком старозавітній патріарх підкреслив, що подяку за перемогу слід віддати Богові. Головна роль тут належить Мелхиседеку, священнику не юдейському. Єврей Авраам, прабатько священників коліна Левія, займає щодо нього нижче положення [22].

Вдруге Мелхиседек згадується в Старому Завіті в 109-му пророко-месіанському псалмі. Утвердившись в Єрусалимі, Давид проводить політику освоєння. 109-ий псалом представляє царя ізраїльтян як продовжувача славного Мелхиседека, Ягве клянеться своєму помазаннику – Єрусалимському царю: «Клявся Господь і не розкається: Ти священник повік за чином Мелхиседековим». Цей псалом розглядають як інтронізаційний гімн, складений для царя Давида пророком Нафаном (1009 – 969 рр. до Р. Хр.). Через схожість між Пс. 109: 4 і I Мак. 14: 41 цей псалом відносять до маккавейського періоду, точніше до часу правління Симона Маккавея (142 – 134 рр. до Р. Хр.). Проте більшість дослідників вважає, що псалом 109-ий відноситься до монархічного періоду і пов'язують його появу з церемоніями

коронації в Єрусалимському храмі, святкуваннями нового року або з урочистостями з нагоди перемоги в одній з битв. В Ізраїлі в цей період встановлюється нова ідеологія, згідно з якою цар у визначеній мірі наділений елементами святості і може виконувати священничі функції. Згодом авторство цього псалма було приписано самому Давиду (Мт. 22: 42 – 45; Мк. 12: 35 – 37; Лк. 20: 41-44). 109-й псалом можна розглядати як пісню перемоги виконаної з нагоди повернення Давида в Єрусалим після поразки Амона, про яку говориться в 2 Цар. 12: 27 – 30. Також цей текст міг з'явитися після захоплення Єрусалима Давидом і успадкування таким чином Ієвусейського царства (2 Цар. 5: 6 – 9), де Мелхиседек був священником-царем доізраїльського періоду історії [27, с. 7 – 8].

Цар Ізраїля, також як і Мелхиседек, уособлюючи давнього священника-царя в Пс. 109, виконував деякі священничі функції: він, наприклад, міг приносити деякі види жертв (1 Цар. 13: 3; 2 Цар. 6: 13; 3 Цар. 8: 62) і носити льняний ефод (2 Цар. 6: 14). Ізраїльських царів ніколи прямо не називали священниками, проте один молодий чоловік з коліна Юди, став священником в домі Михи, і названий левитом (Суд. 17:7 – 13). Мелхиседек згадується в 109-му псалмі як особистість, яка поєднує в собі царські і культові функції, він служить прототипом царського священства. Хоча автор псалма і бачить в Мелхиседеку історичну особу давніх часів, цей мотив тут не домінує, акцент зроблено на спільних рисах з царем Ізраїля, який поєднує царські і священничі функції [26].

Виходячи з текстів Бут. 14 і Пс. 109, можна припустити, що священство Бога всевишнього Творця неба і землі, і царська влада існували в Єрусалимі задовго до Давида і Соломона. Мелхиседек постає як образ вічного, праведного, рожденного Богом царя-священника (прототип Давида), і в розумінні – як перший (первородний) Син Божий. «Раніше віків Я породив Тебе» в Пс. 2: 7; 109: 3 могло означати, що Господь наділив царя первосвященницькими функціями. В 109-му псалмі «Господь», до якого звертається автор, за традицією сам Давид, лише уподібнюється Мелхиседеку. З іншого боку, з 4-го вірша 109-го псалма можна зробити висновок, що особистість названа в Пс. 109: 1 як Адоні (Мій Господь) стає новим Мелхиседеком, або інтерпретувати як втіленого Мелхиседека, принаймні символічно [27, с. 9].

Гіперболічне висловлювання щодо прообразів Спасителя стає істинним для останнього Месії, до Якого після полону псалом 109-й звертає надії Ізраїля. Пророки сповістили, що в прийдешньому влада царська і влада священнича з'єднаються (Єр. 33: 14 – 22; Зах. 3: 6). Деякі вимагали, щоб царська влада належала перво-

священикові. Так було й у Маккавеїв (I Макк. 10: 20, 65; 14: 41, 47). Цю ідею підтримували юдейські укладачі «Заповітів Дванадцяти Патріархів» (особливо Заповіту Левія) [6]. Інші, навпаки, зберігаючи вірність напряду Мелхиседека і Давида, вважали за краще визнати верховне священство за майбутнім царем. В реальності, тісна єдність очищеного випробуванням царства і справжнього священства здійснилася тільки в Ісусі Христі [22].

Свідчення про Мелхиседека, які збереглися до нашого часу, умовно можна поділити на біблійні і позабіблійні. Першу загадку про Мелхиседека в Бут. 14: 18 – 20, можна вважати початковим джерелом не тільки для наступних біблійних, але і для позабіблійних текстів, юдейських талмудичних та равністичних тлумачень, апокрифів.

У вавилонському Талмуді Мелхиседек згадується разом з Месією, сином Давида, Месією сином Йосифа, та Іллею (інтерпретація алегорії «чотирьох ремісників» в Зах. 1: 20). В інших талмудичних рукописах Мелхиседека названо «Праведним священиком», «Священиком праведности». В мідраші Шир хаш-Шірім Рабба, II, 13, 4, Ілля, Месія-Цар, Мелхиседек і Помазаник і помазаний для війни ототожнюються з «чотирма ремісниками» (Зах 1: 20). Це може натякати на те, що Мелхиседека було взято на небеса подібно до пророка Іллі, який знову прийде на землю в месіанські часи в есхатологічному образі.

В фрагментарних таргумах, Таргумі Неофіті I, Таргумі Псевдо-Йонатана на Буття 14: 18 і у вавилонському Талмуді Мелхиседек ототожнюється з Симом сином Ноя і називається праведним царем. Він оселився в Єрусалимі і, подібно до свого нащадка Авраама, служив там Господеві, закликаючи людей навернутися до Бога [14]. Якщо ми порівняємо роки життя Сима і Авраама (Бут. 11: 11; 25: 7), то побачимо, що Сим жив ще за часів Авраама, як і Евер. З біблійних текстів ми знаємо дати смерті цих людей, якщо вести літочислення від потопу. Ці роки, фактично, мали невизначену тривалість і їх не можна сприймати буквально в сучасному розумінні астрономічного року, але якщо керуватися біблійним літочисленням то Мелхиседек постає як прабатько євреїв.

Сим жив 502-ва роки після потопу. Велике розселення народів почалося, коли Аврааму було сорок вісім років, після смерті Фалека, 340-го року після потопу.

Авраам залишив Арана після смерті Фари. Йому було сімдесят п'ять років (Бут. 12: 4). Ми впевнені в тому, що після смерті Фари і після того, як Авраам зайняв Ханаан жили патріархи на ім'я Сим, Афраксад, Сала і Евер. Сим був самим старшим. З книги Буття 9: 26,

Ягве (чи Йеговах) ототожнюється з Богом Сима, і Яфет жив в його шатрах. Сим благословенний, хоча Яфет старший (Бут. 10: 22). Тому Сим був священиком Всевишнього за часів Авраама [20]. Таким чином, Авраам міг отримувати відомості про колишні часи від Сима і Евера, своїх праотців.

За тлумаченням середньовічного юдейського коментатора Раши, в книзі Буття 14: 20 говориться про перше благословення Авраама Мелхиседеком після битви, і про те, що Бог допоміг йому. Той факт, що Авраам віддав десятину усієї здобичі, свідчить про те, що його нащадки віддавали десятину священикам. Десятинна служила подякою, що підноситься Богові, і єдиним священиком, який був гідний того, щоб прийняти її, був Мелхиседек. Тому юдеї традиційно вважали, що Мелхиседек був Симом, а центр священства після потопу розташовувався в Єрусалимі [17].

Юдеї-талмудисти вважали, що Бог дав священство спочатку Симу-Мелхиседеку і хотів далі повести від нього священство, але за те, що він благословив Авраама раніше, ніж Бога, як говориться в трактаті «Недарім» і припустився великої помилки, його нащадки втрачають це право. Таким чином, «помилка» салимського царя стала підставою для передачі священства роду Авраама, а саме Аарону і його нащадкам [19].

В апокрифічній книзі Ювілеїв прослідковується тенденція возвеличення Левія і його піднесення над Юдою, наприклад благословення Ісаака (Ювілеїв 31: 9 – 20). Крім того, титул «священик Бога Всевишнього», пов'язаний зі священством Мелхиседека Бут. 14: 18, застосовується в книзі Ювілеїв щодо Юди, а особливо до Левія (Ювілеї 32: 1) [13].

Ідея священства Бога Всевишнього з'являється також і в II книзі Еноха. Останні розділи однієї з редакцій цієї книги (II Ен. 71 – 72) присвячені надзвичайному народженню Мелхиседека від Софоніми, дружини Ніра (Ен. 70: 16). Мелхиседека було створено словом Божим (II Ен. 71: 30), він мав печать первосвященства і благословляв Бога (II Ен. 71: 18 – 19). Бог відкрив Ніру, що цю дитину буде взято в рай архангелом Михаїлом і після Потопу він стане головою всіх священиків навіки (II Ен. 71: 28 – 30). В II книзі Еноха, робиться спроба виразити ідею про те, що дух Мелхиседека втілюється в первосвящениках Ізраїля. Згідно з цією ідеєю Мелхиседек міг бути одним із втілень небесного Мелхиседека (II Ен. 72: 6). Його священство могло розглядатися як продовження лінії священства від сина Еноха Мафусаїла. Сам Мелхиседек, згідно з II книгою Еноха є онуком Ламеха. Таргуми і равіністична традиція також вважають Мелхиседека нащадком Ламеха. Не

дивлячись на те, що ці тексти були написані після Різдва Христового, однак вміщують в собі більш давню традицію [3].

Мелхиседек згадується і в Кумранських рукописах датованих I століттям до Р. Хр. В Апокрифі книги Буття доволі буквально передано частину присвячену Мелхиседеку, без специфічних кумранських вставок. Винесені Аврааму хліб і вино названі «їжею і питтям». Місто Салим ототожнюється з Єрусалимом [2]. У фрагментарному екземплярі кумранського твору «Пісні суботнього всепалення», або «Ангельська літургія», Мелхиседек виступає в ролі первосвященика небесного храму. В пам'ятці «Заповіт Авраама» цар правди фігурує в якості правителя всього світлого (синів світла).

В «Мідраші Мелхиседека» цар і священик Салиму представлений в містично-есхатологічному контексті. Він здійснить викуплення синів світла і принесе суд Божий злим духам. Мелхиседек – один з ангелів, вища небесна сутність, викупитель який виконує священичі функції в небесному храмі. На думку кумранців Мелхиседек не тільки історична особа, але і той хто займає певне місце в ієрархії небесних істот. Він здійснює суд, подібний до суду Божого і бореться проти духів темряви [15, с. 288].

Мелхиседек згадується в декількох творах Філона Александрійського. В трактаті «Про попередні дослідження» його охарактеризовано як інтуїтивного первосвященика який сам вивчився. В творі «Про зібрання заради виховання», де Бут. 14: 18 – 20 служить доказом практики десятини, Мелхиседек опиняється в центрі дискусії. Філон знову вказує, що Мелхиседек засвоїв традицію священства самостійно. В трактаті «Про Авраама» царя Салима названо «Великим священиком (первосвящеником) Бога Найвеличнішого». Коментуючи текст Бут. 14: 18-20, він надає ряд свідчень які відсутні в біблійній розповіді. Філон пише, що Авраам повернувся після битви з коаліцією царів, не втративши жодного воїна. Мелхиседек підніс руки до небес і приніс жертвоприношення за отримання перемоги, так ніби це була його перемога, як спільна справа добрих людей, які догоджають Богові. Хліб і вино, принесені Аврааму, у Філона стають їжею для душі, сповненими радості і щастя [27, с. 11-12].

В трактаті «Алегоричні коментарі» пропонується алегорична інтерпретація Бут. 14: 18 – 20, міститься більш детальна інформація про Мелхиседека. Філон описує його як «Царя миру», «Царя праведного», якого Бог поставив царем і священиком від початку так, що він не мав попередників у священстві і царстві. В цьому ж творі Мелхиседек розглядається як втілений Логос. Для Філона Александрійського Логос – це образ Бога, знаряддя Боже, пастир

Вселеної, архангел над ангелами, первосвященик. Втілюючись, Логос стає середньою божественною природою, вищою ніж людська, і нижчою ніж Божественна, торкаючись обох природ і поєднуючи їх в собі, є джерелом мудрості і добрих справ, істинним первосвящеником Бога, заступником і посередником, який молиться за рід людський, є викупителем і спасителем [23, с. 169].

Історик Йосиф Флавій згадує про Мелхиседека двічі. В творі «Юдейська війна» вказується, що він був першим правителем і засновником Єрусалима, його ім'я означає «Праведний цар» і відповідає його життю, він був першим священиком Бога і побудував в місті перший храм. Завдяки цьому місто Салим було перейменовано на Єрусалим [11]. В творі «Юдейські древності» Йосиф Флавій розповідаючи про події Бут. 14: 18 – 20 зображає Мелхиседека праведним царем і священиком Божим в Єрусалимі і буквально передає біблійний сюжет лише додаючи, що цар Салиму виявив неабияку гостинність і забезпечив людей Авраама всім необхідним. Таким чином для Йосифа Флавія Мелхиседек, в першу чергу, історична особистість – правитель з ієвусеїв чи хананеїв, який завдяки своїй праведності став священиком Божим і побудував перший храм [12].

Вичерпну й об'єктивну характеристику особистості Мелхиседека надає святий апостол Павло в Посланні до євреїв (7: 1 – 28). За поясненнями апостола, саме ім'я Мелхиседек, його достоїнство як царя Салима (Єрусалима) і священика, відсутність відомостей про його походження і кончину, благословення дане ним Аврааму, і десятина, піднесена Мелхиседеку, – все це мало глибоко прообразне значення щодо Христа Спасителя і Його вічного священства [25, с. 58].

Ісус Христос як людина походить не лише від Авраама, але передусім від Адама (Лук 3: 23 – 38). Згідно з Посланням до євреїв, Ісус – первосвященик здійснює досконале священство, не пов'язане зі священством Левія (Ісус і походить з коліна Юди). Йому властиве царське священство Месії, сина Давидового, наступника Мелхиседека (Пс. 109). В книзі Буття цей священик-цар постає вищим священиків – левитів, бо в особі свого прародителя Авраама сини Левія шанобливо схилилися перед ним, отримали його благословення і принесли йому данину [22].

Думка про те, що Мелхиседек не мав ні родоводу, ні дати народження і смерті (Євр. 7: 3), можливо ґрунтується на методі інтерпретації Писання, відомого як «аргумент від замовчування», який використав Філон Александрійський і рабини: те, чого немає в Писанні, не існує у світі. Дійсно, в Пятикнижжі немає ніяких даних

про пращурів Мелхиседека, а також про його народження і смерть. Використовуючи цей метод, можна зробити висновок про його «не цілком людське» походження. Відсутність відомостей про його природне народження і смерть вказує на те, що він існує вічно [26]. Це не означає, що таємничий Мелхиседек насправді не мав ні батьків, ні початку днів, ні кінця життя. Богонатхненний автор хотів сказати, що про походження, про початок і кінець його земних днів історія зберігає мовчання. У Писанні як слова, так і замовчування мають своє значення. Подробиці цього життя приховані від нас для того, щоб прообраз зміг якомога яскравіше і глибше відобразити Того, Хто перебуває довіку і Чиє Царство і священство є вічними. [20].

Говорячи про чин Мелхиседека, апостол Павло має на увазі вічне, духовне священство. Саме його і наслідує Ісус Христос. «Отже, якби досконалість досягалась через левитське священство, – бо з ним сполучений закон народу, – то яка б і ще була потреба поставати іншому священникові за чином Мелхиседековим, а не іменуватися за чином Аароновим? Адже із зміною священства необхідно бути зміні і закону, бо Той, про Кого говориться це, належав до іншого коліна, з якого ніхто не приступав до жертovníка» (Євр. 7: 11 – 13). Як кров тельців не знищує гріхів так Христос приніс жертву не в Скинїї щоб тим самим гріх відірвати не тільки від тіла, але від душі. Розшифрування цієї символіки є наступним: відтепер гріх потрібно змивати з душі, і не кров'ю тельців, а внаслідок упокорення самого себе. Апостол порівнює тут два види священств: плотське, яке переходить від синів Левія, і духовне по лінії Мелхиседека. Чому відмінюється колишня заповідь? Колишній завіт? – запитує він і відповідає: Внаслідок своєї немочі і даремності, бо закон нічого не довів до досконалості.

Колишній Завіт був записаний на скрижалях і зберігався в Ковчезі, Новий Завіт Господь повелів вкласти в думки і написати на серцях. Відтепер серце людське стає ковчезом завіту і тут здійснюватиметься головне таїнство: з'єднання з Христом і участь в Його жертвоприношенні. За чином, Мелхиседека постає Священик інший – Його священство вічне, бо він одного разу вчинив жертвоприношення Богу – приніс в жертву Себе Самого. Старозавітні священники приносили в жертву тельців і козлів, щоб їх кров'ю очистити осквернене тіло. Кров же Христова очищає нас від гріха. Отже ті, що приймають в себе Христа, отримують можливість позбавитися від своїх гріхів і стати досконалими [19].

Вчення про прообразне значення невідомого походження Мелхиседека продовжило розкриватися в патристичній екзегетичній спадщині. Святитель Іоанн Золотоустий говорить: «Оскільки

Мелхиседек був прообразом Господа і носив образ Христа, подібно до Іони, то Писання замовчало про його батька, щоб в ньому, як в образі, ми споглядали Христа, Який воістину без отця і без родоводу (Євр. 7: 3)» [9]. «Як він (Мелхиседек), оскільки не пам'ятав своїх батьків, називається таким, що не має ні батька, ні матері, і оскільки не мав родоводу... – так і Христос не маючи ні матері на небесах, ні батька на землі, називається таким, що не має родоводу» [10].

«Мелхиседек представляється таким, що не має ні початку днів своїх, ні кінця життя не тому, що він дійсно не мав їх, але тому, що невідомий його родовід, а Ісус Христос не має ні початку днів Своїх, ні кінця життя не в тому сенсі, як Мелхиседек, але в тому, що Він абсолютно не має ні початку в часі, ні кінця, тому те що було в Мелхиседека як тінь, в Ісусі Христі здійснилося як істина» [7] [8].

Те, що Мелхиседек був одним зі священників дозаконного часу, і шанував Творця під прамонотеїстичним ім'ям Ель-Ельон («Бог богів»), видається блаженному Феодориту Кирському прообразом спасіння Христом не лише юдеїв – дітей Авраама, але і усіх народів землі. Мелхиседек приносить Богові не безсловесні жертви, але хліб і вино, бо він «ієрей не іудеїв, але язичників; так і Владика Христос не за юдеїв тільки, але і за усіх людей приніс Себе в жертву Богові» [18].

Окремо слід відзначити точку зору на особу Мелхиседека преподобного Єфрема Сирина, який передає юдейське передання, сформоване на буквальному розумінні хронології книги Буття: «Цей Мелхиседек був Симом, він по величчій своїй був царем, як родоначальник чотирнадцяти племен, але також був він і первосвященником, тому що в спадок прийняв священство від батька свого Ноя. Сим жив не лише до часу Авраама, як говорить Писання, але і до Якова і Ісава, синів Авраамового сина. Його ходила запитувати Ревекка, і Сим сказав їй, що два народи в череві її і старший буде працювати на молодшого (Бут. 25: 22 – 23).

Але Ревека через чоловіка свого, який так чудесно врятований від заколення, і через свекра свого, якому так часто відкривались Божественні одкровення, не пішла б запитувати його, якби не знала про величчю його від самого Авраама і сина його. І Аврам не приніс би йому десятини, якби не знав, що він незрівнянно вище його. Не можна подумати, що кого-небудь з хананеїв або содомлян запитувала Ревекка і що кому-небудь з них Авраам приніс десятину поверненого маєтку. Оскільки дні життя Мелхиседека сягнули до часів Якова та Ісава, то можна сказати, що він був Симом. Батько

його Ной жив на сході, Сим же мешкав серед двох поколінь, тобто серед синів Хамових і своїх синів, складаючи як би перешкоду між тим і іншим плем'ям, бо побоювався, щоб нащадки Хамові не захопили його синів в ідолопоклонство» [5].

Апостольської і патристичної традиції дотримується святий Епіфаній Кіпрський. У своєму творі «Панаріон» він викрикував гностичну секту мелхиседекіан, які вважали Мелхиседека Святим Духом, Сином Божим, первосвящеником небесного храму, посередником між Богом і людьми. Як свідчить святий Епіфаній сектанти приносили жертви в ім'я Мелхиседека і говорили, що люди мають приносити жертвоприношення через нього, а також вважали його спасителем, логосом. Полемізуючи з еретиками Епіфаній Кіпрський зауважує, що в євангельському тексті Ів. 1: 1 не говориться «спочатку був Мелхиседек», а також не говориться, що «Мелхиседек був Богом» [4].

Підводячи підсумки слід зазначити, що священник і цар Мелхиседек був історичною особистістю. Розглянуті нами свідчення зі Священного Писання Старого Завіту вказують на історичність цього біблійного персонажу, а також на його прообразне значення. Згідно зі Священим Писанням висловлює свої думки історик Йосиф Флавій.

Значний інтерес до постаті Мелхиседека демонструє юдейська традиція. Така увага в багатьох талмудичних, равністичних, кумранських та апокрифічних текстах вказує на його важливість для юдейської богословської думки. Філон Александрійський, прихильник алегоричного тлумачення Священного Писання, свідчить про історичність постаті, але також розглядає Мелхиседека як втілення вічного логосу. Окрім того, що талмудичні та апокрифічні свідчення подають цікаву інформацію з біографії Мелхиседека, в більшості випадків спостерігається сакралізація цієї постаті та намагання створити есхатологічний образ. Для талмудистів Мелхиседек стає засобом для ведення полеміки про переваги старозавітного священства.

Істинне значення постаті Мелхиседека і прообразний зміст «чину Мелхиседека» в контексті біблійного богослів'я розкриває святий апостол Павло. Він свідчить про заміну Старого Завіту Новим і Ааронового священства Христовим. Таким чином стає зрозумілим чому замовчується родовід Мелхиседека, а Христос названий Первосвящеником за «чином Мелхиседека». Священик Бога Всевишнього, цар Салиму Мелхиседек був старозавітним праведником, зняряддя Божого промислу в справі спасіння всього роду людського. Щоб привести людство до Христа, Бог діяв не тільки через Ізраїль, але і через язичників.

Ця причина пояснює чому равини ставили священство Мелхиседека нижче служіння Аарона. Ось чому апостол Павло говорить: «Отже, якби досконалість досягалась через левитське священство, – бо з ним сполучений закон народу, – то яка б іще була потреба поставати іншому священникові за чином Мелхиседековим, а не іменуватися за чином Аароновим?» (Євр. 7: 11).

Започатковане святим апостолом Павлом тлумачення священства Мелхиседека як прообразу Ісуса Христа знаходить своє продовження і розкриття в екзегетичній традиції Святих Отців та Вчителів Церкви Христової.

Джерела

1. Біблія: книги Священного Писання Старого та Нового Завіту / пер. Патріарха Філарета (Денисенка). – К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2004. – 1416 с.
2. Апокриф книги Бытия [Електронний ресурс] / Библиотека Руслана Хазарзара.: http://khazarzar.skeptik.net/books/1qgen_ap.htm
3. Вторая книга Еноха [Електронний ресурс] / Библиотека Якова Кротова.: <http://biblia.org.ua/apokrif/apocryph2/jubilees.shtml.htm>
4. Епифаний Кипрский, свт. Панарий [Електронний ресурс] / Христианский портал.: <http://mstud.org/library/e/epiphanius/panarion/55.htm>
5. Ефрем Сирий, преп. Толкование на первую книгу, то есть на книгу Бытия [Електронний ресурс] / Pagez.ru.: <http://www.pagez.ru/lsn/0546.php>
6. Заветы двенадцати патриархов [Електронний ресурс] / Викитека.: http://ru.wikisource.org/wiki/Категория:Заветы_двенадцати_патриархов
7. Иоан Златоуст, свт. Беседы напсалмы [Електронний ресурс] / Азбука.: http://azbyka.ru/otechnik/?Ioann_Zlatoust/besedy_na_psalmy=20
8. Иоан Златоуст, свт. Толкование на послание к евреям [Електронний ресурс] / Параклит.: http://www.paraklit.org/sv.otcy/Zlatoust/Zlatoust.Besedi_na_poslanie_k_evrejam.htm#_Toc249198359
9. Иоан Златоуст, свт. Беседа о Мелхиседеке [Електронний ресурс] / Азбука.: http://azbyka.ru/otechnik/?Ioann_Zlatoust/o_melhisedeke
10. Иоан Златоуст, свт. Беседы на книгу Бытия. Беседа 35 [Електронний ресурс] / Азбука.: <http://www.ccel.org/contrib/ru/Zlatgen/Zlatgen35.html>
11. Иосиф Флавий. Иудейская война [Електронний ресурс] / Библиотека «Вехи».: <http://www.vehi.net/istoriya/israil/flavii/voina/>
12. Иосиф Флавий. Иудейские древности [Електронний ресурс] / Библиотека «Вехи».: <http://www.vehi.net/istoriya/israil/flavii/drevnosti/index.html>
13. Книга Юбилеев [Електронний ресурс] / Апокрифы, околхристианские тексты.: <http://biblia.org.ua/apokrif/apocryph2/jubilees.shtml.htm>
14. Талмуд. Мишна и Тосефта: в. 7 т. / критич. пер. Переферковича Н. ; изд. П. П. Сойкина. – изд. 2 – е, испр. и доп. – СПб.: Тип. П. П. Сойкина, – 1902.
15. Тексты Кумрана. Выпуск 1. Перевод с древнееврейского и арамейского, введение и комментарий И.Д. Амузина. — М.: «Наука» Главная редакция восточной литературы, 1971. — 491 с.
16. Толковая Библия, или Комментарии на все книги Святого Писания Ветхого и Нового Завета: Ветхий Завет: В 5 тт.: Т. 1: Пятикнижие Моисеево (под ред. Лопухина А.П.). – СПб.: «Бесплатное приложение к журналу Странник за 1904 г.» 1904. – 669 с.
17. Тора с комментариями Раши и Сончино [Електронний ресурс] / Шаббат Шалом.: http://www.shabat-shalom.info/books/tanach-ru/Chumash_Rashi/3.htm

18. Феодорит Кирский, блаж. Изъяснение псалма 109-го [Электронный ресурс] / Азбука.: http://azbyka.ru/otechnik/?Feodorit_Kirskij/tolkovanie_na_sto_pjatdesat_psalmov=109

Література

19. Григорьева Е. В. Царь правды Мелхиседек [Электронный ресурс] / Журнал «Самиздат».: http://samlib.ru/g/grigorxewa_e_w/melhisedek.shtml
20. Джон Пирс под ред. В. Кокса, Мелхиседек [Электронный ресурс] / Христианские церкви Бога.: <http://russian.ccg.org/Z/p128z.htm>
21. Кашкин А. Священное Писание Ветхого Завета: общее введение в Священное Писание Ветхого Завета. Пятикнижие: Учебное пособие для II курса духовной семинарии. – Издательство Саратовской епархии, 2012. – 447 с.
22. Мелхиседек // Словарь библейского богословия [Электронный ресурс] / Библиотека Якова Кротова.: http://www.krotov.info/spravki/essays_bible/bio/melhisede.htm
23. Мень А. прот., Исагогика: Курс по изучению Священного Писания (Ветхий Завет). — М.: «Фонд имени Александра Меня», 2000. — 631 с.
24. Никифор, архм., Библейская энциклопедия [Электронный ресурс] / Православие и современность. Электронная библиотека.: <http://www.odos.ru/odos.php?id=1149>
25. Снигирев Р. прот., Законоположительные книги Ветхого Завета. – М.: Изд-во «Когито-Центр», 2010. – 216 с.
26. Сомов А. Образ Мелхиседека в Послании к Евреям и в иудейских источниках межзаветного периода [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.nasledie-college.narod.ru/Doclad3/Somov1.pdf>
27. Тантлевский И. Мелхиседек и Метатрон в иудейской мистико-апокалиптической традиции. – СПб.: Изд-во С. – Петерб. ун-та, 2007. – 328 с.
28. Херасков М. прот., Руководство к последовательному чтению Пятикнижия Моисеевого. – М.: 2005. – 230 с.
29. Щедровицкий Д. Введение в Ветхий Завет. Пятикнижие Моисеево. — М.: Оклик, 2010.— 1088 с.

